

פרק ג

א נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא עֲבַד צֵלָם דִּי דְהֵב רומה אַמִּין שְׁתִּין פְּתִיָּה אַמִּין שְׁתִּי אַקִּימָה בְּבִקְעַת דּוּרָא בְּמַדִּינַת בָּבֶל: ב וּנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא שְׁלַח לְמַכְנָשׁ לְאַחְשֵׁדְרָפְנִיא סַגְנִיא וּפְחוּתָא אֲדָרְגֻזְרִיא גְדַבְרִיא דְּתַבְרִיא תַּפְתִּיא וְכָל שְׁלֹטְנֵי מַדִּינַתָּא לְמַתָּא לְחַנְכַּת צֵלָמָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא: ג בְּאֲדִין מִתְכַּנְּשִׁין אַחְשֵׁדְרָפְנִיא סַגְנִיא וּפְחוּתָא אֲדָרְגֻזְרִיא גְדַבְרִיא דְּתַבְרִיא תַּפְתִּיא וְכָל שְׁלֹטְנֵי מַדִּינַתָּא לְחַנְכַּת צֵלָמָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא וְקִימִין לְקַבֵּל צֵלָמָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר: ד וְכְרוּזָא קָרָא בְּחֵיל לְכוּן אֲמַרִין עַמְמֵיָא אַמִּיָּא וְלִשְׁנֵיָא: ה בְּעֵדְנָא דִּי תִשְׁמְעוּן קָל קְרָנָא מִשְׁרוּקִיתָא קַתְרוּס סַבְכָּא פְּסִנְתֵּרִין סוּמְפְנִיָּה וְכָל זִנִּי זְמָרָא תַּפְלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצֵלָם דְּהֵבָא דִּי הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא: ו וּמִן דִּי לֹא יִפֹּל וְיִסְגֹּד בֵּיהּ שַׁעְתָּא יִתְרַמָּא לְגֹזָא אַתּוּן נִוְרָא יְקַדְתָּא: ז כָּל קָבֵל דְּנָה בֵּיהּ זְמָנָא כְּדִי שְׁמַעִין כָּל עַמְמֵיָא קָל קְרָנָא

א נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ עָשָׂה צֵלָם זָהָב גָּבְהוּ אַמּוֹת שְׁשִׁים רָחְבוּ אַמּוֹת שֵׁשׁ הָקִימוּ בְּבִקְעַת דּוּרָא בְּמַדִּינַת בָּבֶל: ב וּנְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ שְׁלַח לְכַנֵּשׁ אֶת הָאֲחֵשְׁדֵּרפְנִים, הַסַּגִּנִּים וְהַפְּחוּתִים, הַיֹּזְעִיצִים, הַגְּזָבְרִים, הַשׁוּפְטִים, הַשׁוּטָרִים, וְכָל שְׁלֵיטֵי הַמְּדִינוֹת לְבֹא לְחַנְכַּת הַצֵּלָם אֲשֶׁר הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ: ג אִזּוּ מִתְכַּנְּסִים הָאֲחֵשְׁדֵּרפְנִים, הַסַּגִּנִּים וְהַפְּחוּתִים, הַיֹּזְעִיצִים, הַגְּזָבְרִים, הַשׁוּפְטִים, הַשׁוּטָרִים, וְכָל שְׁלֵיטֵי הַמְּדִינוֹת לְחַנְכַּת הַצֵּלָם אֲשֶׁר הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ: ד וְהַכְּרוֹז קוֹרָא בְּכַח לְכֻם אוֹמְרִים הָעַמִּים הָאֵלֶּם וְהַלְשׁוֹנוֹת: ה בְּעֵת אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקֶּרֶן, הַחֲלִיל, הַנֶּבֶל, הַכִּנּוֹר, הַמְּנִים, הָעוּגָב, וְכָל מִינֵי הַזְּמֵר תִּפְלוּ וְתִסְגְּדוּ לַצֵּלָם הַזֶּהָב אֲשֶׁר הָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ: ו וּמִי שְׁלֹא יִפֹּל וְיִסְגֹּד בֵּיהּ בַּשָּׁעָה יִשְׁלַח לְתוֹךְ כְּבוֹשׁן הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת: ז עַל כֵּן בּוֹ בְּזִמָּן

מִשְׁרֹקִיתָא קִתְרוּס שְׂבָכָא פְּסִנְטֵרִין
 וְכָל זָנִי זְמָרָא נְפִלִין כָּל עַמְמֵיָא אֲמֵיָא
 וְלִשְׁנֵיָא סִגְדִין לְצֻלָּם דְּהִבָּא דִּי הָקִים
 נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא: ה כָּל קָבֵל דִּנְהָ בֵּה
 זְמָנָא קִרְבּוֹ גְּבָרִין פְּשָׁדָאִין וְאֶכְלוּ
 קִרְצִיָּהוֹן דִּי יְהוּדֵיָא: ט עֲנֹ וְאַמְרִין
 לְנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא מֶלֶכָא לְעֵלְמִין
 חֲיִי: י אֲנִתְּ מֶלֶכָא שְׁמַת טָעַם דִּי כָּל
 אֲנָשׁ דִּי יִשְׁמַע קֹל קִרְנָא מִשְׁרֹקִיתָא
 קִתְרוּס שְׂבָכָא פְּסִנְטֵרִין וְסוּפְנִיָּה וְכָל
 זָנִי זְמָרָא יִפֹּל וְיִסְגַּד לְצֻלָּם דְּהִבָּא: יא
 וּמִן דִּי לֹא יִפֹּל וְיִסְגַּד יִתְרַמָּא לְגוּא
 אֲתוֹן נִזְרָא יְקַדְתָּא: יב אֵינִי גְּבָרִין
 יְהוּדָאִין דִּי מְנִיתַת יְתָהוֹן עַל עֲבִידַת
 מְדִינַת בָּבֶל שְׁדֶּרֶךְ מִישָׁף וְעַבְדִּי נְגוּ
 גְּבָרִיָּא אֵלֶּךְ לֹא שָׁמוּ עֲלֶךְ מֶלֶכָא טָעַם
 לֹא־לֶחֶךְ לֹא פִלְחִין וְלִצְלָם דְּהִבָּא דִּי
 הִקְיַמְתָּ לֹא סִגְדִין: יג בָּאֲדִין נְבוּכַדְנֶצַּר
 בְּרַגְזוֹ וְחִמָּה אָמַר לְחִיתִיָּה לְשְׁדֶּרֶךְ
 מִישָׁף וְעַבְדִּי נְגוּ בָּאֲדִין גְּבָרִיָּא אֵלֶּךְ
 הִיתִּי קִדָּם מֶלֶכָא: יד עֲנֵה נְבֻכַדְנֶצַּר
 וְאָמַר לְהוֹן הִצְדָּא שְׁדֶּרֶךְ מִישָׁף
 וְעַבְדִּי נְגוּ לֹא־לֶחֶךְ לֹא אִיתִיכּוֹן פִּלְחִין
 וְלִצְלָם דְּהִבָּא דִּי הִקְיַמְתָּ לֹא סִגְדִין:
 טו פְּעוֹן הֵן אִיתִיכּוֹן עֲתִידִין דִּי בְּעִדָּנָא

פִּשְׁשׁוּמָעִים כָּל הָעַמִּים אֶת קוֹל
 הַקֶּרֶן, הַחֲלִיל, הַנֶּבֶל, הַכִּנּוֹר,
 הַמְּנִים, וְכָל מִינֵי הַזָּמֶר נוֹפְלִים
 כָּל הָעַמִּים, הָאֲמוֹת וְהַלְשׁוֹנוֹת
 סוֹגְדִים לְצֻלָּם הַזָּהָב אֲשֶׁר הִקִּים
 נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ: ה עַל כֵּן בּוֹ
 בָּזְזוּ קִרְבּוֹ אֲנָשִׁים פְּשָׁדִים,
 וְהוֹצִיאוּ דְבָתָם שֶׁל הַיְּהוּדִים:
 ט עֲנֵי וְאָמְרִים לְנְבוּכַדְנֶצַּר
 הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָמִים חֲיֵה:
 י אֲתָה הַמֶּלֶךְ שְׁמַת צוֹ שֶׁכָּל
 אִישׁ שִׁישְׁמַע אֶת קוֹל הַקֶּרֶן,
 הַחֲלִיל, הַנֶּבֶל, הַכִּנּוֹר, הַמְּנִים
 וְהַעֲוֹגֵב וְכָל מִינֵי הַזָּמֶר יִפֹּל
 וְיִסְגַּד לְצֻלָּם הַזָּהָב: יא וּמִן שְׁלֹא
 יִפֹּל וְיִסְגַּד יִשְׁלַף לְתוֹךְ פִּכְשֹׁן
 הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת: יב אֵינִי אֲנָשִׁים
 יְהוּדִים אֲשֶׁר מְנִית אֹתָם עַל
 עֲבֹדַת מְדִינַת בָּבֶל שְׁדֶּרֶךְ,
 מִישָׁף וְעַבְדִּי נְגוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
 לֹא שָׁמוּ עָלֶיךָ הַמֶּלֶךְ לֵב אֶת
 אֱלֹהֶיךָ אֵינָם עוֹבְדִים, וְלִצְלָם
 הַזָּהָב אֲשֶׁר הִקְיַמְתָּ אֵינָם
 סוֹגְדִים: יג אֲזַי נְבוּכַדְנֶצַּר בְּרַגְזוֹ
 וְחִמָּה אָמַר לְהִבִּיא אֶת שְׁדֶּרֶךְ,
 מִישָׁף וְעַבְדִּי נְגוּ אֲזַי אֶת הָאֲנָשִׁים
 הָאֵלֶּה הִבִּיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: יד
 עוֹנֶה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר לָהֶם
 הַבְּאֻמָּת שְׁדֶּרֶךְ, מִישָׁף וְעַבְדִּי נְגוּ
 אֶת אֱלֹהֵי אֵינְכֶם עוֹבְדִים וְלִצְלָם
 הַזָּהָב אֲשֶׁר הִקְיַמְתִּי אֵינְכֶם

סוגדים: טו עתה אם ישכם
 עתידים כי בעת שתשמעו
 את קול הקרו, החליל, הנבל
 הכנור, המנים והעוגב וכל
 מיני הנמר תפלו ותסגדו לצלם
 אשר עשיתי ואם לא תסגדו
 בה בשעה תשלכו לתוך כבשן
 האש הבוערת ומי הוא אלוה
 אשר יצילכם מדי: טז ענו
 שדרה, מישף ועבד נגו ואומרים
 למלך: נבוכדנצר, לא צריכים
 אנחנו על דבר זה להשיבך:
 " אם יש ברצון אלוהינו אשר
 אנחנו עובדים, יכול להצילנו
 מכבשן האש הבוערת ומידה
 המלך יציל: יח ואם לא ידוע
 יהיה לך המלך כי לאלהיה אין
 אנחנו עובדים ולצלם הזהב
 אשר הקימות לא נסגד: יט אז
 נבוכדנצר נתמלא חמה ודמות
 פניו השתנתה על שדרה, מישף
 ועבד נגו: ענה ואמר להסיק
 את הכבשן שבעתים על שראוי
 להסיקו: כ ולאנשים גבורי חיל
 אשר בחילו אמר לכפת את
 שדרה, מישף ועבד נגו להשליך
 אותם לכבשן האש הבוערת:
 כא אז האנשים האלה נכפתו
 בשמלותיהם, פתגותיהם,
 מגבעותיהם ובגדיהם והשליכו
 לתוך כבשן האש הבוערת:

די תשמעו קל קרנא משרוקיתא
 קתרוס שבכא פסנתרין וסומפניה
 וכל זני ומרא תפלון ותסגדון לצלמא
 די עבדת והן לא תסגדון בה שעתה
 תתרמון לגוא אתון נורא יקדתא ומן
 הוא אלה די ישיבנכון מן ידי: טז ענו
 שדרה מישף ועבד נגו ואמרין למלכא
 נבוכדנצר לא חשחין אנחנו על דנה
 פתגם להתבותך: יח הן איני אלהנא
 די אנחנו פלחין יכל לשיבותנא מן
 אתון נורא יקדתא ומן ידה מלכא
 ישיב: יח והן לא ידיע להוא לך מלכא
 די לאלהיה לא איתנא פלחין ולצלם
 דהבא די הקימת לא נסגד: יט באדון
 נבוכדנצר התמלי חמא וצלם אנפיה
 אשתני על שדרה מישף ועבד נגו
 ענה ואמר למזא לאתונא חד שבעה
 על די חזה למזיה: כ ולגברין גברי
 חיל די בחילה אמר לכפתה לשדרה
 מישף ועבד נגו למרמא לאתון נורא
 יקדתא: כא באדון גבריא אלה כפתו
 בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון
 ולבשיהון ורמיו לגוא אתון נורא
 יקדתא: כב כל קבל דנה מן די מלת
 מלכא מחצפה ואתונא אזה יתירא

גְּבַרְיָא אֱלֹהֵי דִּי הִסְקוּ לְשַׁדְרָה מִיִּשְׁתָּהּ
וְעַבְדָּהּ נְגוּ קִטְלָהּ הַמִּזֵּן שְׂבִיבָא דִּי נֹרָא:
כִּנְגְּבַרְיָא אֱלֹהֵי תַלְתְּהוֹן שַׁדְרָה מִיִּשְׁתָּהּ
וְעַבְדָּהּ נְגוּ נִפְלוּ לְגֹאֵל אֶתְּוֹן נֹרָא יִקְדָּתָא
מִכְּפָתִין: כִּד אֲדִין נְבוּכַדְנֶצַּר מִלְּפָא תְּוֹה
וְקָם בְּהִתְבַּהֲלָה עֲנָה וְאָמַר לְהַדְבְרוּהִי
הֵלָא גְּבַרְיָן תַּלְתָּא רְמִינָא לְגֹאֵל נֹרָא
מִכְּפָתִין עֲנִין וְאָמְרִין לְמִלְּפָא יִצִּיבָא
מִלְּפָא: כִּה עֲנָה וְאָמַר הָא אֲנָה חֲזָה
גְּבַרְיָן אַרְבַּעַה שְׁרִין מִהֲלִכִין בְּגֹאֵל
נֹרָא וְחִבְלָא לֹא אִיתִי בְּהוֹן וְרוּחַ דִּי
רַבִּיעָא דְמָה לְבַר אֱלֹהִין: כִּו בְּאֲדִין
קָרַב נְבוּכַדְנֶצַּר לְתַרְע אֶתְּוֹן נֹרָא
יִקְדָּתָא עֲנָה וְאָמַר שַׁדְרָה מִיִּשְׁתָּהּ
וְעַבְדָּהּ נְגוּ עַבְדוּהִי דִּי אֱלֹהָא עֲלָאָה
פָּקוּ וְאִתּוּ בְּאֲדִין נִפְקִין שַׁדְרָה מִיִּשְׁתָּהּ
וְעַבְדָּהּ נְגוּ מִן גֹּאֵל נֹרָא: כִּז וּמִתְכַנְּשִׁין
אֲחִישַׁדְרַפְנִיָּא סַגְנִיָּא וּפְחֻתָּא וְהַדְבְּרִי
מִלְּפָא חֲזִין לְגְּבַרְיָא אֱלֹהֵי דִּי לֹא שָׁלַט
נֹרָא בְּגִשְׁמָחוֹן וּשְׁעַר רִאשָׁחוֹן לֹא
הִתְחַרְדָּה וְסַרְפְּלִיהוֹן לֹא שָׁנֹו וְרִית נֹר
לֹא עֲדַת בְּחוֹן: כִּח עֲנָה נְבוּכַדְנֶצַּר
וְאָמַר בְּרִיָּה אֱלֹהֵהוֹן דִּי שַׁדְרָה מִיִּשְׁתָּהּ
וְעַבְדָּהּ נְגוּ דִּי שָׁלַח מִלְּאָכָה וְשִׁיזַב
לְעַבְדוּהִי דִּי הִתְרַחְצוּ עֲלוּהִי וּמִלַּת

כִּב עַל כֵּן מִשְׁדָּבֵר הַמֶּלֶךְ עֲזַ
וְהַכְּשֵׁן הַסֵּךְ בְּיוֹתֵר הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הֶעֱלוּ אֶת שַׁדְרָה,
מִיִּשְׁתָּהּ וְעַבְדָּהּ נְגוּ הַמִּית אוֹתָם
שְׂבִיבֵי הָאֵשׁ: כִּג וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
שָׁלְשָׁתָם, שַׁדְרָה, מִיִּשְׁתָּהּ וְעַבְדָּהּ נְגוּ
נִפְלוּ לְתוֹךְ כִּכְשֵׁן הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת
כְּפוֹתִים: כִּד אִז נְבוּכַדְנֶצַּר הִמְלִיךְ
תְּמָה וְקָם בְּבִהֲלָה עֲנָה וְאָמַר
לְיוֹעֲצָיו הֵלָא אֲנָשִׁים שְׁלֹשָׁה
הַשְׁלַכְנוּ לְתוֹךְ הָאֵשׁ כְּפוֹתִים.
עֲנִינִים וְאָמְרִים לְמִלְּכָה נְכוֹן
הַמֶּלֶךְ: כִּה עֲנָה וְאָמַר הִנֵּה אֲנִי
רוֹאֶה אֲנָשִׁים אַרְבַּעַה מְתָרִים
מִחֲלָכִים בְּתוֹךְ הָאֵשׁ וְחִבְלָה אִין
בָּהֶם וּמִרְאֵהוּ שֶׁל הָרְבִיעִי הוּמָה
לְכוּ אֱלֹהִים: כִּז אִז קָם נְבוּכַדְנֶצַּר
לְשַׁעַר כִּכְשֵׁן הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת
עֲנָה וְאָמַר שַׁדְרָה, מִיִּשְׁתָּהּ וְעַבְדָּהּ
נְגוּ עַבְדִּיו שֶׁל הָאֵל-ל הַעֲלִיּוֹן
צָאוּ וּבֹאוּ. אִז יוֹצֵאִים שַׁדְרָה,
מִיִּשְׁתָּהּ וְעַבְדָּהּ נְגוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:
כִּז וּמִתְכַנְּסִים הָאֲחִישַׁדְרַפְנִיָּים,
הַסַּגְנִים וְהַפְּחֻתִים וְיוֹעֲצֵי הַמֶּלֶךְ
רוֹאִים אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
לֹא שָׁלְטָה הָאֵשׁ בְּגוֹפָם וּשְׁעַר
רִאשָׁם לֹא נִחְרָה וְשְׁמִלוּתֵיהֶם
לֹא נִשְׁתַּנּּוּ וְרִית אֵשׁ לֹא עָבַר
בָּהֶם: כִּח עֲנָה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר
בְּרוּךְ אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל שַׁדְרָה,
מִיִּשְׁתָּהּ וְעַבְדָּהּ נְגוּ אֲשֶׁר שָׁלַח

מִלְכָּא שְׁנִי וַיִּהְיוּ גִשְׁמָחוֹן דִּי לֹא יִפְלָחוֹן וְלֹא יִסְגְּדוּן לְכָל אֱלֹהֵי לְהוֹן לְאַלְהֵהוֹן: כט וּמְנִי שִׁים מְעַם דִּי כָּל עַם אֲמָה וְלִשְׁנֵי דִי יֹאמַר שְׁלוֹ עַל אֱלֹהֵהוֹן דִּי שְׁדִרְדֵּי מִישְׁדֵּי וְעַבְדֵּי נְגוּא תְּדַמִּין יִתְעַבְדֵּי וּבִיתָהּ נְוִלִי יִשְׁתַּנֵּה כָּל קָבֵל דִּי לֹא אִיתִי אֱלֹהֵי אַחֲרֵן דִּי יִכָּל לְהַצִּלָּה פְּדִינָה: ל באַדִּין מִלְכָּא תַּצְלַח לְשְׁדִרְדֵּי מִישְׁדֵּי וְעַבְדֵּי נְגוּ בַּמְדִּינַת בָּבֶל: לא נְבוּכַדְנֶצַּר מִלְכָּא לְכָל עַמְמֵיָא אֲמַיָּא וְלִשְׁנֵיָא דִּי דִּירִין בָּכֵל אַרְעָא שְׁלֵמָכוֹן יִשְׁגָּא: לב אֲתֵיָא וְתַמְהֵיָא דִּי עַבְדֵּי עַמֵּי אֱלֹהֵיָא עַלְאָה שְׁפֵר קַדְמֵי לְהַחְוִיָּה: לג אֲתוּהֵי בָמָה רַבְרַבִּין וְתַמְהוּהֵי בָמָה תַּקִּיפִין מַלְכוּתָהּ מַלְכוּת עַלְמָא וְשְׁלֵטָנָה עַם דֵּר וְדֵר:

מִלְכָּכו וְהַצִּיל אֶת עַבְדֵּי אֲשֶׁר בָּטְחוּ עָלָיו וְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ שְׁנִי וְנִתְּנָה אֶת גּוֹפָם שְׁלֹא יַעֲבֹדוּ וְלֹא יִסְגְּדוּ לְכָל אֱלֹהִים אֶלָּא לְאַלֹהֵיהֶם: כט וּמְנִי הַיּוֹשֵׁם צוֹ אֲשֶׁר כָּל עַם, אֲמָה וְלִשְׁנֵי אֲשֶׁר יֹאמַר תּוֹעֵה עַל אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל שְׁדִרְדֵּי, מִישְׁדֵּי וְעַבְדֵּי נְגוּא נִתְחַיִּים יַעֲשֶׂה וּבֵיתוֹ אֲשַׁפֵּה יוֹשֵׁם כִּי אֵין אֱלֹהִים אַחֵר אֲשֶׁר יוֹכֵל לְהַצִּיל בָּנָה: ל אֲזִי הַמֶּלֶךְ גִּדֵּל אֶת שְׁדִרְדֵּי, מִישְׁדֵּי וְעַבְדֵּי נְגוּ בַּמְדִּינַת בָּבֶל: לא נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעַמִּים הָאֻמוֹת וְהַלְשׁוֹנוֹת שְׁדִרְדִּים בָּכֵל הָאָרֶץ: לב שְׁלֹמֹכֶם יִרְבֶּה: לג הָאוֹתוֹת וְהַנְּפִלְאוֹת, שֶׁעָשָׂה עַמִּי א-ל עָלֵינוּ נֹאֵה לְפָנַי לְהַגִּיד: לד אוֹתוֹתָיו בָּמָה גְּדוּלִים וְנִפְלְאוֹתָיו בָּמָה תַּקִּיפוֹת מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת עוֹלָם וְשְׁלֵטוֹנוֹ עַם דוֹר וָדוֹר:

פסוק א: משמעות פסל הזהב של נבוכדנצר

נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא עֲבַד צֶלֶם דִּי דְהָב
 רֹמְמָה אֲמִין שְׁתִּין פְּתִיָּה אֲמִין שְׁת
 נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ עָשָׂה
 צֶלֶם זָהָב גָּבְהוּ אַמּוֹת
 שְׁשִׁים רָחְבּוֹ אַמּוֹת שֵׁשׁ
 הָקִימוּ בְּבִקְעַת דְּוָרָא
 בְּמִדְיַנַת בָּבֶל.

איננו יודעים כמה זמן עבר בין סוף פרק ב' לתחילת פרק ג', אך אנו זוכרים שבסוף פרק ב' נבוכדנצר רצה להשתחוות לדניאל. הוא נפל על פניו, ביקש להקריב לו מנחה ונסכים ואף מינה אותו על כל מדינת בבל. בנוסף, לבקשת דניאל, נבוכדנצר מינה גם את חנניה מישאל ועזריה לשרים חשובים היושבים בשער המלך. אם כן, לפי התמונה שהתקבלה מסוף הפרק הקודם, נבוכדנצר הגיע להכרה ברורה במעלת דניאל וחבריו, ובמעלת ישראל ואלוהיו.

אולם כבר בתחילת פרקנו, במפתיע, אנו רואים תפנית חדה בעמדת נבוכדנצר. לאחר שכבר הוקיר את דניאל ואלוהיו, הוא מציב פסל ענק וקורא לשליטי כל האומות להשתחוות לו. כיצד התרחש שינוי קיצוני כל כך אצל נבוכדנצר?

נעמיק עוד יותר את השאלה. כמו שראינו בפרק הקודם, נבוכדנצר ראה בחלומ צלם שראשו זהב, ועל זה אמר לו דניאל: "אַנְתָּ מֶלֶכָא מֶלֶךְ מְלָכִיא... אַנְתָּ הוּא רִאשָׁה דִּי דְהָבָא" - אתה הוא ראש הזהב. כלומר בין אומות העולם, בין כל המלכויות, בבל היא הזהב והיא העומדת בראש. אמנם אחר כך תהיינה עוד מלכויות, עד שלבסוף תיעקר אבן מההר שתכתוש את הפסל, ותקום המלכות האחרונה - המלכות העתידית הקדושה - שתמשול לנצח ולא תיפול לעולם; אך זה יהיה רק בעוד זמן רב. כרגע אין אח ורע בעולם להצלחתה של מלכות בבל.

לכאורה, חלום כזה מעורר להכרת תודה גדולה ולענווה. נבוכדנצר קיבל מסר משמים שיש לו תפקיד מרכזי בעולם למשך שלושה דורות. אף לא אחד יתחרה בו, ביכולות שלו וברף שהוא מציב לגויים. רק בהמשך תתגלגל המלכות עד שישראל ישובו למעמדם בתור מלכות עולם. היה זה חלום

מסעיר במיוחד, אלא שנבוכדנצר לא הצליח להיזכר בו כשקם בבוקר. הוא היה נפעם ומזועזע; לא היה מי שיפתור לו את החלום, מלבד אדם אחד מישראל - דניאל. מתברר כי דניאל יושב על שער השמים, יש לו קשר ישיר למקור העולם כולו, ולכן בידו לדעת את פשר החלומות. המציאות הזו הייתה צריכה לעורר את נבוכדנצר לענווה גדולה: מתבקש היה שיבין כי תפקידו גדול ואדיר, כפי שנאמר לו בחלום, אלא שיש מקום למלכות גבוהה יותר באחרית הימים - האומה הייחודית של דניאל.

במקום זאת, נבוכדנצר בונה צלם שעשוי כולו מזהב. הוא מכין פסל אדיר, צלם שגובהו ששים אמה.³⁷ בזאת הוא מביע מסר חד: הוא אינו מוכן להיות רק ראש זהב של צלם שסופו להתמוטט - הוא יהיה צלם שלם. אפשר לשער כמה משאבים הושקעו בהעמדת הפסל הזה. נדרש בסיס אדיר לייצב פסל בעל ממדים ופרופורציות כאלה. כמויות עצומות של זהב, בנאים, מהנדסים, אומנים, פסלים וסבלים. הד לכמות הזהב הגדולה נמצא בדברי חז"ל (קהלת רבה יב, א, ז):

א"ר חגי בשם ר' יצחק: לא היה (הפסל) עומד עד שהביא כל כסף וזהב שבירושלים ושפכו לפניו דימוס (שורה, נדבך) סמך על רגליו, הה"ד (יחזקאל ז, יט): כִּסְפָם בַּחֲצוֹת יִשְׁלִיכוּ וְהָבֶם לְנֶדֶה יְהוָה.

כמובן, השימוש בזהב הירושלמי מהווה סימליות רוחנית עבור נבוכדנצר, שמבקש להראות שירושלים ממשיכה אצלו. נבוכדנצר מבהיר ששום אומה לא תחליף אותו, אף לא אחד יירש את מקומו. לכן הוא העמיד צלם הדומה לזה שראה בחלום, ואולי אפילו עיצב אותו בצורה זהה, אך ההבדל המשמעותי הוא שבצלם זה אין קומות נוספות. הצלם עשוי זהב בלבד, כדי להורות על שליטתה הבלעדית של בבל. ייתכן שנבוכדנצר מאמין שפתרון החלום ילך אחר המציאות, שבה הוא מנסה לחולל שינוי. אם הכל

37. המספר הזה איננו סתמי; זהו רמז לבית המקדש, שכן אורכו של בית המקדש שעשה שלמה הוא ששים אמה ("וְהַבֵּית אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שְׁשִׁים אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבוֹ וְשָׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ", מלכים א' ו, ב). וכן למדנו (עזרא ו, א), שדרייוש המלך מצא מגילה ובה מוזכר שעל כורש לבנות בית מקדש שגובהו ששים אמה. וכמו שנאמר להלן, הצלם עמד על בסיס הזהב שהיה בירושלים.

יודו במלכותו, אולי מבחינה רוחנית יתחולל השינוי, ושום אומה לא תוכל למרוד במלכותו. ואולי הפירוט הרב של מיני כלי הזמר והזכרתם שוב ושוב, מדגישים את גודל המעמד על כל גינוניו.

נבוכדנצר דואג שכל העמים יבואו וישתחוו לצלם, כלומר יתבטלו למלכותו (ראו מלבי"ם כאן). הוא מעוניין שכולם יבואו ויודו שמלכות בבל היא הממשלה העולמית הבלעדית. עם זאת, הגורם החשוב ביותר במיזם הענק, כפי שהתברר עד מהרה, היה הגעתם של היהודים.

אם היהודים לא יבואו ויודו במלכותו הנצחית של נבוכדנצר, אין ערך לכל מה שעשה, שהרי מלכותם העתידית היא האבן שאמורה לרוץ את כל הפסל. לכן מובן מדוע נבוכדנצר זועם כל כך בהמשך, כשחנניה מישאל ועזריה נציגי היהודים אינם מוכנים להשתחוות לצלם. זה גם מסביר מדוע הוא מציע להם "מועד ב". למדנו לעיל על אכזריותו ורודנותו של נבוכדנצר, הרי ודאי לא אופייני למלך כמוהו לאפשר ניסיון נוסף למי שממרה את פיו. היינו מצפים שיוציאם להורג, שהרי הוא כבר הכריז שמי שלא ישתחוה לצלם יושלך לכבשן. אבל נבוכדנצר מנסה שנית, הוא משפיל את עצמו, על מנת שאותם שלושה גברים - נציגי האומה הישראלית - ישתחוו, ובעצם יודו שהוא המושל הבלעדי.

בקעת דורא

על פי תרגום יונתן, זו הבקעה בה היו עצמות גולי יהודה, אותן החייה יחזקאל. נבוכדנצר מחריב את המקדש, ובוחר להעמיד את הפסל דווקא באותו מקום, תוך הכרזה על כוחו ועוצם ידו. מעניין לציין שעל פי המקובלים, המגדל אותו בנו אנשי דור הפלגה, אשר המקרא מציין שנבנה בבקעה, היה גם הוא בבקעת דורא (ראו להלן).

פסוקים ב-ז: התכנסות כלל אנושית

וַיִּקְרָא קָרָא בְּחֵיל לְכוֹן אֶמְרִין
עַמְמָא אֶמְיָא וְלִשְׁנָיָא. בְּעֵדְנָא דִּי
תִּשְׁמְעוּן קָל קֶרְנָא מְשֻׁרְקִיתָא
קִיתְרוֹס סִבְכָא פִּסְנִיתְרִין סוּמְפִנְיָה
וְכָל זִנֵּי זִמְרָא תִּפְלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצֻלָּם
דִּהֲבָא דִּי הַקִּים נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא.

וַהֲרִזוּ קוֹרָא בְּכֶח: לְכֶם
אוֹמְרִים הָעַמִּים הָאֻמוֹת
וְהַלְשׁוֹנוֹת. בָּעֵת אֲשֶׁר
תִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקֶּרֶן,
הַחֲלִיל, הַנֶּבֶל, הַכִּנּוֹר,
הַמִּנִּים, הָעוּגָב, וְכָל מִינֵי
הַזָּמֶר תִּפְלוּ וְתִשְׁתַּחֲוּ
לְצֻלָּם הַזֶּהב אֲשֶׁר הַקִּים
נְבוּכַדְנֶצַּר הַמֶּלֶךְ.

במסגרת המעמד שיזם נבוכדנצר, אמורים נציגי כל העמים להשתחוות ברגע אחד לצלם הזהב. המעמד הזה מזכיר לנו סיפור אחר שאירע שנים רבות קודם לכן, בדור הפלגה. גם שם התאחדו כל האומות אל בקעה אחת וסביב מגדל אחד (בראשית יא, א-ט):

וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים. וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם
וַיִּמְצְאוּ בְקָעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבֵה
נִלְבְּנָה לְבִנִּים וְנִשְׁרָפָה לְשִׁרְפָה וְנַהְיֵה לָהֶם הַלִּבָּנָה לְאִבָּן וְהַחֲמֵר
הַיֵּה לָהֶם לַחֲמֵר. וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם
וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפּוֹץ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ. וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶת הָעִיר
וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם. וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה
אַחַת לְכָלָם וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִפְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ
לַעֲשׂוֹת. הֲבֵה נִרְדֶּה וְנִבְלֶה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְת
רֵעֵהוּ. וַיִּפֹּץ ה' אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לִבְנֹת הָעִיר. עַל
כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִים
ה' עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ.

מעבר לדמיון בין התיאורים, בזהור (רבנו בחיי בראשית יא, ד-ח; שערי אורה, השער העשירי - הספירה הראשונה, י"ב) נאמר כי המקום שנבוכדנצר העמיד בו את הפסל הוא בדיוק אותו מקום שבו עמד מגדל בבל (מובא באלשיך כאן). בנוסף, נבוכדנצר מצליח אפילו לשחזר את המצב שבו נבנה מגדל בבל - "שפה אחת ודברים אחדים". אמנם האנושות כבר נחלקה מאז לאומות ולשפות,

אך נבוכדנצר מצא דרך לכנס את כל העולם סביב שפה אחת: דרך המוזיקה. כלי הנגינה יכולים לעקוף את הבדלי השפות שבין האומות. לאור זה מובנת האריכות הרבה בתיאור כלי הנגינה; הפסוקים מבליטים את מקומו החשוב של ההיבט המוזיקלי במעמד. הקולות האוניברסליים, הצלילים הנכונים לכל אוזן, מאפשרים לכל האנושות להתאחד סביב מלכותו של נבוכדנצר.

כדי לחדד את הבעיה בהתכנסות זו, יש לחזור למגדל בבל ולשאל גם עליו: מדוע הקדוש ברוך הוא בלבב את שפתם של אנשי מגדל בבל? מה רע בכך שכל הארץ תהיה שפה אחת ודברים אחדים? מהי סיבת ההתנגדות להתכנסות כזו סביב מנהיגות חזקה וכריזמטית?

"שִׁפְהָ אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים" נשמע תיאור חביב, אולם, שפה זו הייתה שפת שלטונו האכזר של מלך עריץ, המבקש לשים עצמו אלוהים, ולמחוק בכח הזרוע כל עבודה לזולתו, ואינו נרתע מלשרוף חיים את מתנגדיו.

המדרש מספר על הוויכוח שהתנהל בין אברהם לנמרוד, לפני שנמרוד זרק את אברהם לכבשן האש (בראשית רבה לח):

<p>אמר נמרוד לאברהם: 'השתחוה לאש' ענה לו: 'למה לא למים שמכבים את האש?' אמר לו: 'השתחוה למים' ענה לו: 'אז למה לא לעננים שמביאים אותם?' אמר לו: 'השתחוה לעננים' ענה לו: 'אז למה לא לרוח שמביאה אותם?' אמר לו: 'השתחוה לרוח' ענה לו: 'אז למה לו לאדם שעומד מול הרוח?' אמר לו נמרוד בכעס: 'תפסיק למשוך אותי במילים. אני משתחוה לאש, אני אזרוק אותך לאש ויבוא האלוהים שאתה משתחוה לו ויציל אותך!'</p>	<p>אמר ליה נִסְגֹּד לְנוֹרָא, אֲמַר לִיה אֲבָרְהָם וְנִסְגֹּד לְמִיָּא דְּמִטְפִּין נוֹרָא. אמר ליה נִסְגֹּד לְמִיָּא. אֲמַר לִיה אִם כֵּן נִסְגֹּד לְעִנָּנָא דְּטַעִין מִיָּא. אֲמַר לִיה נִסְגֹּד לְעִנָּנָא. אֲמַר לִיה אִם כֵּן נִסְגֹּד לְרוּחָא דְּמַבְדִּיר עִנָּנָא. אֲמַר לִיה נִסְגֹּד לְרוּחָא. אֲמַר לִיה וְנִסְגֹּד לְבֵר אֵינִשָּׁא דְּסָבִיל רוּחָא. אֲמַר לִיה מְלִין אֶתְּ מִשְׁתַּעִי, אֲנִי אֵינִי מִשְׁתַּחֲוָה אֶלָּא לָאוּר, הָרִי אֲנִי מִשְׁלִיכָה בְּתוֹכוֹ, וְיִבֹּא אֱלֹהִים שְׂאֵתָה מִשְׁתַּחֲוָה לוֹ וְיִצְלָה הֵימֶנּוּ.</p>
--	--

ההתרחשות דומה: באותה בקעה שבה נבוכדנצר חייב את נציגי היהודים להשתחוות לצלם, כבר ניסה נמרוד לגרום לאברהם לעבוד עבודה זרה.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש

לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>

לנמרוד לא היה חשוב שאברהם ישתחוה לאש דווקא, ולמעשה לא עניין אותו את מי בדיוק אברהם יעבוד. הוא איפשר לו להשתחוות למים או לעננים, ולבסוף אומר לו, שרירותית וללא נימוק, שישתחוה לאש כמוהו. מגמתו האמיתית של נמרוד הייתה להעמיד את עצמו כאלוהים. הוא ביקש לבנות חלופה אנושית לריבונו של עולם, על ידי התכנסות של כל האנושות תחת שלטונו בבבל; אבל גם לאחר שכל בני האדם הסכימו להתכנס תחתיו, נמרוד ידע שכל עוד אברהם עומד מנגד - לא תיכון מלכותו.

כך היה גם בימי מרדכי ואסתר. המן הבין: "וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵ לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מְרַדְכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" (אסתר ה, יג). הוא ידע שגם אם יש לו הכל, אין לזה שום ערך אם מרדכי אינו משתחוה. יהודי אחד שאינו מתבטל לפניו - יכול להרוס את הכל. מספיק איש אמת אחד, איש בעל עיקרון ומצפון שאיננו נכנע, כדי לעצור את הרשע. לא היה זה סתם שיגעון גדלות; המן ידע שכל תוכנית שלטונו עלולה להתבטל בגלל התנגדותו של מרדכי.

הרגע שבו כל העולם עמד להשתחוות לנבוכדנצר היה נקודת זמן קריטית. המדרשים אומרים כי הקדוש ברוך הוא ביקש להחריב את העולם באותה שעה. הסיבה ברורה: אם כל העולם כולו מתייצב להשתחוות לכוח חלופי, כוח אחר מלבד מקור החיות העולמית הקדוש ברוך הוא, וכולם מודים בזיוף הזה - הרי שהעולם מתנתק משורש חיותו, מבוראו. במצב כזה מאבד העולם את יכולת קיומו.

התנגדותם של חנניה מישאל ועזריה היא שהצילה את העולם מכיליון, ומסתבר שהעולם הרגיש זאת (שיר השירים רבה ז):

הָדָא הִיא דְּבְרִיתָא מְשֻׁתְּבָעִין וְאֶמְרִין	זהו שהבריות נשבעים
בְּמֵאן דְּאֶקִים עֲלֵמָא עַל תְּלִתָא	ואומרים: 'במי שהעמיד
עֲמוּדִים, אֵית דְּאֶמְרִי אֲבָרָהִם וַיַּחֲקֵן	העולם על שלושה עמודים, יש אומרים
	שאלו אברהם יצחק
וַיַּעֲקֹב אֵינֶנּוּ, וְאֵית דְּאֶמְרִין אֶלֹהֵי הָן	ויעקב ויש אומרים שאלו
חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה.	חנניה מישאל ועזריה.

הם, בהתנגדותם לצלם של נבוכדנצר שאיים לסחוף את כל האנושות אחריו, הצילו את העולם כולו. ובכך הם שקולים מבחינה מסוימת לשלושת האבות.

פסוקים יד-יח: ההתנגדות של חנניה מישאל ועזריה

עֲנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר לְהוֹן הַצָּדָא
שְׁדָרְךָ מִישָׁךְ וְעֶבֶד נְגוּ לֹאֲלֵהִי לֹא
אִיתִיכּוֹן פְּלַחִין וּלְצֹלָם דְּהָבָא דִּי
הַקִּימַת לֹא סִגְדִּיו. כְּעַן הֵן אִיתִיכּוֹן
עֲתִידִין דִּי בְעֵדְנָא דִּי תִשְׁמַעוּן קָל
קֳרָנָא מְשֻׁרוּקִיתָא מִתְרַס שְׂבָכָא
פְּסִנְתָּרִין וְסוּמְפִנְיָה וְכָל זִנֵּי זְמָרָא
תִּפְּלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצֹלָמָא דִּי עֲבַדְתָּ
וְהֵן לֹא תִסְגְּדוּן בְּהַ שְׁעֵתָה תִּתְרַמּוּן
לְגוּא אַתּוֹן נִוְרָא יִקְדָּתָא וּמֵן הוּא
אַלֵּה דִּי יִשְׁיַבְּכּוֹן מִן יָדִי. עֲנֵה שְׁדָרְךָ
מִישָׁךְ וְעֶבֶד נְגוּ וְאֶמְרִין לְמַלְכָּא
נְבוּכַדְנֶצַּר לֹא חֲשִׁין אֲנַחְנָא עַל
דִּנְה פִתְגָם לְהַתְּבוּתָךְ.

עֲנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר לְהֵם
הַבְּאֵמַת שְׁדָרְךָ מִישָׁךְ
וְעֶבֶד נְגוּ אֶת אֱלֹהֵי אֵינְכֶם
עוֹבְדִים וּלְצֹלָם הַזֶּהב
אֲשֶׁר הַקִּימֹתִי אֵינְכֶם
מִשְׁתַּחֲוִים. עֲתָה אִם
יִשְׁכֶם עֲתִידִים כִּי בָעַת
שְׁתִּשְׁמַעוּ אֶת קוֹל הַקֶּרֶן,
הַחֲלִיל, הַנֶּבֶל הַכְּנֹר,
הַמִּנִּים וְהַעֲוָג וְכָל מִינֵי
הַזְמָר תִּפְּלוּ וְתִשְׁתַּחֲוּ
לְצֹלָם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְאִם
לֹא תִשְׁתַּחֲוּ בְּהַ בְּשַׁעַתָּה
תִּשְׁלַכּוּ לְתוֹךְ כְּבֶשֶׁן הָאֵשׁ
הַבּוֹעֶרֶת וּמִי הוּא אֱלֹהֵי
אֲשֶׁר יִצְלַכְכֶם מִיָּדִי. עֲנֵה
שְׁדָרְךָ מִישָׁךְ וְעֶבֶד נְגוּ
וְאֶמְרִים לְמַלְכָּךְ: נְבוּכַדְנֶצַּר,
לֹא צְרִיכִים אֲנַחְנוּ עַל דְּבָר
זֶה לְהִשְׁיבָךְ.

חנניה מישאל ועזריה מסרבים להתייצב למעמד ההשתחויה לצלם. חשוב לציין, כי לא ברור אם הפסל היה עבודה זרה של ממש; חז"ל נחלקו במדרש אם הוא נחשב לעבודה זרה, או שהוא נועד רק לכבד את המלכות, וההשתחויה לו הייתה מעין הבעת נאמנות לנבוכדנצר. מכל מקום, חנניה מישאל ועזריה מחליטים שלא להשתחוות. השתתפות במעמד של נבוכדנצר תשמש ביטוי להזדהות עם הקו והתפיסה שלו, ולזה הם לא מוכנים. מלשון הפסוקים משתקפת גבורתם של חנניה מישאל ועזריה, ואף עזותם המדהימה: לא רק שהם מסרבים להשתחוות לצלם, הם אף מודיעים שאין בכוונתם להגיב לנבוכדנצר. "עֲנֵה שְׁדָרְךָ מִישָׁךְ וְעֶבֶד נְגוּ וְאֶמְרִין לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר לֹא

חֲשִׁינְךָ אֶנְחָא עַל דְּנָה פִּתְגָם לְהַתְבוּתָךְ – כְּלוּמַר אֵינְנו צְרִיכִים לְהַשִּׁיב לְךָ, אֵינְנו מִתְכוּוֹנִים כָּלֵל לְהַתִּיחֵס לְדַבְרִיךְ.

יתרה מזאת, עיון בפסוק מעלה כי חנניה מישאל ועזריה ענו לנבוכדנצר בחוצפה יתרה. מתחת למילה "לְמִלְכָּא" הטעם הוא אתנחתא, כך שהציטוט של חנניה מישאל ועזריה מתחיל רק במילה "נְבוּכַדְנֶצַּר". כְּלוּמַר יֵשׁ לְקִרְוֹא אֶת הַמִּשְׁפָּט כֵּךְ: "עֲנו חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה וְאִמְרוּ לְמֶלֶךְ: נְבוּכַדְנֶצַּר, אֵינְנו חֲשִׁים צוֹרֵךְ לְהַשִּׁיבְךָ!" חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה פּוֹנִים לְנְבוּכַדְנֶצַּר יִשִּׁירוּת בְּשֵׁמוֹ, וּמִשְׁמִיטִים אֶת הַתּוֹאֵר 'מֶלֶךְ' מִשְׁמוֹ שֶׁל גְּדוֹל הַשְּׁלִיטִים בְּעוֹלָם. זֶה כִּבְר עֲזוֹת מִצַּח שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ.

המדרשים³⁸ מתארים בכמה מקומות את השיחה בין נבוכדנצר לחנניה מישאל ועזריה. נבוכדנצר טען כמה טענות, ביניהן טענה היסטורית: האומנם אתם, היהודים, אינכם עובדי עבודה זרה? הרי העמדתם בירושלים את כל העבודות הזרות במזרח התיכון, ופתאום אתם מסרבים לעבוד עבודה זרה? אם רק לצלם שלי אתם מסרבים להשתחוות, טען נבוכדנצר, הרי שאתם מתנגדים ישירות לעבודה זרה שלי דווקא. המדרשים מוסיפים ומביאים פסוקים קשים המצדיקים את תיאורו של נבוכדנצר – עם ישראל אכן השתחוה בירושלים לכל אליל אפשרי.

טענה אחרת של נבוכדנצר הייתה למדינית: הרי משה רבכם אמר מפורשות בתורה "וְעַבְדְּתֶם שָׁם אֱלֹהִים מִצֵּיטָה יְדֵי אָדָם" (דברים ה, כח), וגם ירמיהו נביאכם הורה לכם לשעבד את עצמכם למלך בבל במשך שבעים שנה –

38. ויקרא רבה לג; במדבר רבה טו; שיר השירים רבה ב. וזה לשון המדרש: "אם יאמר לך המלך לך עבוד עבודת כוכבים, שתשמע לו? ת"ל (משלי כד, כא) יָרָא אֶת ה'. כך מצינו לנבוכדנצר שאמר לחנניה מישאל ועזריה לעבוד עבודת כוכבים ולא שמעו לו. אמרו לו (דניאל ג, יח): לֹא לָהֶךָ לֹא אֵיתָנָא פְּלַחִין וְלִצְלָם דְּהִבָּא דִּי הִקִּימָתָ לֹא נִסְגָּד. אמר להם נבוכדנצר (שם יד): הֲצִדָּא (האומנם) שְׁדִרְךָ מִישָׁף וְעֶבֶד נָגוּ, אַנְטוּס (עליכם לקיים את דבריכם)! אֲתָמוּל אֲתָם אֹמְרִים כָּל מִי שֶׁהוּא מִבְּקֵשׁ לִיקַח לוֹ עֲבוֹדָת כּוֹכָבִים הִיא הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם שְׁנָא' (ישעיהו י, י) וְפָסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשְׁמֶרֶן, וְעַכְשִׁי בֵּאתִם לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָת כּוֹכָבִים שְׁלִי צִדּוֹ (תוהו) ? הֲצִדָּא שְׁדִרְךָ מִישָׁף וְעֶבֶד נָגוּ, לֹא כֵךְ אִמְרָ לָכֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁתִּשְׁמְעוּ לְמַלְכוּת כָּל מֶה שֶׁהִיא אֹמֶרֶת לָכֶם, שְׁנָא' (קהלת ח, ב): אֲנִי פִי מְלָךְ שְׁמוֹר וְעַל דְּבָרָת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים ? אִמְרוּ לוֹ: מֶלֶךְ אֲתָה עֲלִינוּ לְמַסִּים וּלְאַרְנוֹנִית, אֲבָל לְעִבּוֹד עֲבוֹדָת כּוֹכָבִים – נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת וְכָלֵב שׁוֹיִם."

הרי שעליכם לציית לי, אפילו אם אצווה אתכם לעבוד עבודה זרה. כמנהגם של אויבינו במהלך הדורות, לנבוכדנצר היו טענות רבות במישור הדתי, כביכול - אך באמת מטרתו הייתה לשכנע את חנניה מישאל ועזריה לעשות את רצונו. בעקבות טענות אלו הגיבו חנניה מישאל ועזריה בתוקף וסירבו לענות לו.

המדרש מסביר גם מדוע השמיטו חנניה מישאל ועזריה את התואר 'מלך':

<p>בענייני מס אתה מלך עלינו, אבל לדבר הזה שאתה אומר לנו, אתה נבוכדנצר ונבוכדנצר שמך, אתה והכלב שווים עלינו כאחד! נבוכדנצר נובח ככלב! מנופח ככד! מצרצר כצרצר! מיד נבח ככלב והתנפח ככד וצרצר כצרצר.³⁹</p>	<p>במסים ובארנוניות ובזימיות ובגולגליות את מלך עלינו; לדבר הזה שאתה אומר לנו, נבוכדנצר את ונבוכדנצר שמך, את וחד כלב שוין עלינו כחדא. נבוכדנצר נבח ככלבא! נפח כקולתה! נצר כצרצרה! מיד נבח ככלבא ונפח כקולתה ועביד נצר כצרצרה.</p>
--	--

לפי המדרש, חנניה מישאל ועזריה הסכימו שעליהם לעבוד את נבוכדנצר במילוי חובותיהם לממלכה - בענייני חוקים, מסים, תעבורה, תברואה, ארנונה וכדומה. בתחומים אלו, אמרו חנניה מישאל ועזריה, נשמע לקולך, ועל זה דיברו נביאינו כשהורו לקבל את עולך. בעניינים אלה אתה המלך. אבל אין ברשותך להורות לנו לעבוד עבודה זרה, ובנושא זה דברייך שווים כמו נביחת כלב. אתה יכול לנבוח עלינו, וזה לא ישנה דבר.

לפי תיאור המדרש, נבוכדנצר אכן זעם וצעק כמו כלב, עד שיצא לו קול של כלב ממש. בדרך כלל לא רואים בבירור כל כך איך החוקים האלוהיים עובדים במציאות הממשית, אבל כאן, מול מסירות נפש שכזו, הכל הלך לפי התקן האמיתי, הפנימי. לפי פנימיותם של הדברים, נבוכדנצר והכלב שווים - ולכן עובדה זו הופיעה במציאות. אם נבוכדנצר סובל מחסרון בינה עמוק, עד שמתוך הרצון להיות הזהב שבפסל הוא מחליט שצריך לכפות על חנניה

39. נטריקון על שמו: נבו - נובח, כד - נפוח ככד, נצר - מצרצר.

מישאל ועזריה לעבוד עבודה זרה, אז כך מופיע נבוכדנצר בדיוק כמו כלב חסר בינה שנובח לשווא. ניתן להבין שבאופן ניסי, כמו שאתונו של בלעם פתחה פיה ודברה בלשון בני אדם, כך נבוכדנצר נבח כמו כלב. אבל אין הכרח להבין שהיה כאן שינוי מסדרי הטבע הרגילים. יתכן שנבוכדנצר זעק בזעם וגמלטו מפיו צרחות וקולות שנשמעו כמו נביחות.

פסוקים יט-כג: מסירות הנפש של חנניה מישאל ועזריה

חנניה מישאל ועזריה מובלים אל כבשן האש. נראה שזו הפעם הראשונה המפורשת במקרא שיהודי מוסר את נפשו למות מתוך עמידה איתנה נגד גזרת גוי.

חז"ל מגלים לנו במדרש מה התרחש מאחורי הקלעים (שיר השירים רבה ז, יג):

נבוכדנצר העמיד צלם והפריש מכל אומה ואומה שלשה שלשה, ושלושה מכל ישראל. וחנניה מישאל ועזריה שהיו השלשה מישראל עמדו, ומיחו על עצמן, ולא עבדו עבודה זרה. הלכו להם אצל דניאל.⁴⁰ אמרו לו: רבינו דניאל! נבוכדנצר העמיד צלם והפריש מכל אומה ואומה שלשה שלשה, ולנו הפריש מכל ישראל. מה אתה אומר לנו, נסגוד ליה או לא?

אמר להם: הנה הנביא לפניכם, לכו אצלו.

40. הם הלכו להתייעץ עם דניאל מה לעשות. אך נשאלת השאלה: מדוע דניאל לא היה איתם באותה דילמה? חז"ל מספרים (סנהדרין צג, א): "ודניאל להיכן אול [הלך]? אמר רב: למיכרא נהרא רבא [לכרות את הנהר הגדול] בטבריא. ושמואל אמר: לאתויי ביזרא דאספסתא [להביא זרע אספסת]. ורבי יוחנן אמר: לאתויי חזירי [להביא חזירים] דאלכסנדריא של מצרים. איני [וכי כן הוא]? והתניא, תודוס הרופא אמר: אין פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה, בשביל שלא תלד! זוטרי אייתי, בלא דעתייהו [קטנים הביא, בלא דעתם]. תנו רבנן: שלשה היו באותה עצה: הקדוש ברוך הוא, ודניאל, ונבוכדנצר. הקדוש ברוך הוא אמר: ניזיל [שילך] דניאל מהכא [מכאן], דלא לימרו בזכותיה איתנצל [יאמרו בזכותו נצלן]. ודניאל אמר: איזיל מהכא [אלך מכאן], דלא ליקיים [יתקיים] בי (דברים ז, כה): פסילי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׁתָּפוֹן בְּאֵשׁ. ונבוכדנצר אמר: יזיל [ילך] דניאל מהכא [מכאן], דלא לימרו קלייה לאלהיה בנורא [שרף את אלהיו באש]. ומניין דסגיד ליה [שהשתחוה לו]? דכתיב (דניאל ב, מו): בְּאֲדָנִין מְלָכָא נְבוּכַדְנֶצַּר נָפַל עַל אֲנָפוּהִי וּלְדָנִיֵּאל סָגַד וּמִנְחָה וְנִיחָחִין אָמַר לְנִסְכָּהּ לָהּ".

הלכו להם מיד אצל יחזקאל. אמרו לו כמו שאמרו לדניאל: נסגוד ליה או לא?

אמר להם: כבר מקובל אני מישעיה רבי (ישעיהו כו, כ): חֲבִי כְמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם.

אמרו ליה: מה את בעי? דיהון
אמרין הדין צלמא סגדין ליה כל
אומיא!?

אמר לון: ומה אתון אמרין?
אמר ליה: אנן בעינן נתן ביה פגם
דניהוי תמן ולא נסגוד ליה בגין
דיהון אמרין הדין צלמא כל אומיא
סגיד ליה לבר מישראל.

אמרו לו: אנחנו רוצים
שיהיו אומרים: לצלם הזה
השתחוו כל האומות?
אמר להם: ומה אתם
אומרים?
אמרו לו: אנחנו רוצים
לתת בו פגם, שנהיה
שם ולא נשתחוה, כדי
שיאמרו שלצלם השתחוו
כל העמים חוץ מישראל.

חז"ל מתארים כי חנניה מישאל ועזריה סירבו להשתחוות לצלם גם לאחר שיחזקאל הנביא יעץ להם לא למרוד במצוות נבוכדנצר. הם טענו נגדו כי לא ייתכן שיתפרסם בכל העולם שכל אומות העולם, ללא יוצא מן הכלל, השתחוו לצלם. הם מצהירים: אנחנו נפגום במעמד, נהרוס את תוכניתו של נבוכדנצר. נעמוד שם זקופים, כדי שהכל יראו שאנחנו שם ובכל זאת איננו משתחוים. ממשיך המדרש ומספר:

אמר להם: אם כדעתכם המתינו לי עד שאמלך בגבורה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל כ, א): בָּאוּ אַנְשֵׁים מִזְּקִנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ אֶת ה' וַיָּשׁוּבוּ לְפָנָי. ומי היו אלו? חנניה מישאל ועזריה.

אמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! חנניה מישאל ועזריה מבקשים ליתן נפשם על קדושת שמך. מתקיים את עליהן או לא [פירוש: תציל אותם]?

אמר לו: איני מתקיים עליהם. הדא הוא דכתיב [רעיון זה מתברר מהפסוק] (שם, ג): בֶּן אָדָם דִּבֶּר אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הַלְדַּרְשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים, מֵאֲחֵר שְׁגַרְמַתֶּם לִי לְהַחֲרִיב בֵּיתִי וּלְשַׁרֹּף הִיכְלִי וּלְהַגְלוֹת בְּנֵי לְבִין הָאוֹמוֹת וְאַחֵר כִּךְ אַתֶּם בָּאִים לְדַרְשֵׁנִי? חֵי אֲנִי אִם אֶדְרֹשׁ לָכֶם. בְּאוֹתָהּ שַׁעַת בָּכָה יַחְזָקָאֵל וְקוֹנֵן וְהִלֵּל בַּעֲצָמוֹ, וְאָמַר: וּוי לְשׁוֹנָאֵי יִשְׂרָאֵל! אֲבָדָה שְׂאֵרֵית יִהוּדָה! שְׁלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִיְהוּדָה אֲלֹא אֵלּוּ בְּלִבְדָּ, שְׁנֹאֲמַר (דְּנִיאֵל א, ו): וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דְּנִיאֵל חֲנַנְיָהּ מִישָׁאֵל וְעִזְבִּיתָהּ, וְזוֹ תִּשׁוּבָה בָּאָה לָהֶם.

וְהוּא בְּכִי וְאִזְיֵל (הִיָּה יַחְזָקָאֵל בּוֹכָה וְהוֹלֵךְ). כִּיּוֹן דָּאֲתָא (כִּיּוֹן שְׁבָא), אֲמַרְו לִיה: מָה אֲמַר לָךְ הַקִּבָּה?

אֲמַר לָהֶם: אִינוּ מִתְקִיִּים עֲלֵיכֶם.

אֲמַרְו לוֹ: בֵּין מִתְקִיִּים בֵּין שְׂאִין מִתְקִיִּים, אֲנוּ נֹתְנִין נַפְשׁוֹתֵינוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ! תַּדַּע לָךְ שְׁהוּא כֵּן, שְׁעַד שְׁלֹא בָּאוּ אֲצִל יַחְזָקָאֵל מָה אֲמַרְו לוֹ לְנִבְכֻדְנֶצַּר (דְּנִיאֵל ג, טז-יז): לָא חֲשִׁחִין אֶנְחִנָּה עַל דְּנָה פְּתָגָם לְהַתְּבַוְתָּהּ הֵן אִיתִי אֱלֹהֵנָּא דִּי אֶנְחִנָּא פְּלַחִין יָכֹל לְשִׁיבֻתָּנָא.

הַמְדַּרְשׁ מְסַפֵּר כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמַר שְׁלֹא יַעֲנֶה לְחַנְנִיָּה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה וְלֹא יִצִּיל אוֹתָם. יַחְזָקָאֵל הוֹדִיעַ לָהֶם בְּבִכִּי כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ מִתְכוּוֹן לְהַצִּיל אוֹתָם, אֲךָ הֵם הִחְלִיטוּ בְּכָל זֹאת לְמַסּוֹר אֶת הַנַּפֶּשׁ עַל קִידוּשׁ הַשֵּׁם. יַחְזָקָאֵל בּוֹכָה: "וּוי לְשׁוֹנָאֵי יִשְׂרָאֵל", בְּלִשׁוֹן סְגִי נְהוּר, כְּלוֹמַר אוֹי לְיִשְׂרָאֵל. תַּחֲוֹשָׁתוֹ הִיא שְׁאֲבָדָה כָּל יְהוּדָה. הַמְדַּרְשׁ מִתְבַּטֵּא בְּמִלִּים קְשׁוֹת: "שְׁלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִיְהוּדָה אֲלֹא אֵלּוּ בְּלִבְדָּ". קֶשֶׁה לוֹמַר כִּי הַכוּוֹנָה הִיא שְׁלֹא נִשְׁאָרוּ עוֹד יְהוּדִים בְּעוֹלָם; נִרְאָה יוֹתֵר לְהַסְבִּיר שְׁשִׁלּוּשָׁתָם הָיוּ הָאֲחֵרוֹנִים בְּעוֹלָם שְׁהֵשֶׁם "יְהוּדִים" נִיכָר עֲלֵיהֶם. הֵם הָיוּ הַקּוֹ הָאֲחֵרוֹן שֶׁל הַהֲגָנָה מִפְּנֵי הַהִיטָמְעוּת, אֲנָשִׁים שְׁדִּבּוּקִים בַּעֲנִיִּין הָאֱלֹהִי. אִם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה יֵאָבְדוּ, חֵס וְחִלְלָהּ, כִּבְר לֹא יִהְיֶה כּוֹחַ שִׁישִׁיב אֶת הָאוֹמָה הַזֹּאת מִקּוֹמָהּ, וְעַמָּה אֶת הָאֲנוּשׁוֹת כּוֹלֶה. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה יוֹצֵאִים מִיַּחְזָקָאֵל תּוֹךְ יַדִּיעָה בְּרוּרָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יִצִּיל אוֹתָם. אוֹלָם לְאַחֵר מִכֵּן אֲמַר הַמְדַּרְשׁ:

כשיצאו מיחזקאל, נגלה לו הקב"ה ואמר לו: יחזקאל, האם אתה חושב, שאיני מתקיים עליהם? ודאי שאני מתקיים! וזהו שנאמר (יחזקאל לו, לז): כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' עוֹד זֹאת אֶדְרֹשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל. אֲלֹא הִנֵּה לָהֶם וְאֵל תֹּאמַר לָהֶם דְּבַר, וְתֵן לָהֶם לְהַתְּלֵךְ בְּתוֹמָם, וְזֶהוּ שֵׁנָאמַר (משלי י, ט): הוֹלֵךְ בְּתֹם יֵלֵךְ בְּטַח וְגו'.

מן דנפקין מן גביה דיחזקאל, נגלה הקב"ה ואמר לו: יחזקאל! מה את סבור, שאיני מתקיים עליהם? מתקיים אני עליהם בודאי! הדא הוא דכתיב (יחזקאל לו, לז): כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' עוֹד זֹאת אֶדְרֹשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל. אֲלֹא שְׂבִיק לְהוֹן, וְלֹא תִימַר לְהוֹן מִיָּדִי. אֲשַׁבֵּק לְהוֹן מִהֲלָכִין עַל תוֹמָם. הֲדָא הוּא דְכָתִיב (משלי י, ט): הוֹלֵךְ בְּתֹם יֵלֵךְ בְּטַח וְגו'.

רק לאחר שחנניה מישאל ועזריה יצאו, הודיע הקדוש ברוך הוא ליחזקאל שהוא עתיד להציל אותם. חנניה מישאל ועזריה, מצידם, פעלו מתוך ידיעה שהם הולכים למסור את עצמם למיתה.

פסוקים כד-לג: ההצלה בכבשן האש והקיום הישראלי הנצחי

בסופו של דבר, חנניה מישאל ועזריה יוצאים חיים מכבשן האש. הגמרא מרחיבה את ההתרחשות, ומספרת כי אותו יום היה עמוס ניסים ונפלאות (סנהדרין צב, ב):

שנו חכמים: שישה ניסים נעשו באותו יום שהשליכו את חנניה מישאל ועזריה לתוך הכבשן: (1) קרקעית הכבשן שהיא עמוקה, צפה ועלתה לגובה. (2) נפלו כתלי הכבשן כדי שיוכלו כולם לראות את הנס. (3) נשרף הסיד מכתלי הכבשן, ובכך איפשר לאש להתפרץ. (4) נפל הצלם שבנה נבוכדנצר. (5) נשרפו האנשים

תנו רבנן: שישה ניסים נעשו באותו היום, ואלו הן: צף הכבשן, ונפרץ הכבשן, והומק סודו ונהפך צלם על פניו, ונשרפו ארבע

מלכיות, והחיה יחזקאל את המתים בבקעת דורא.

שהשליכו את השלושה לכבשן, והם היו נציגים מארבע מלכיות. (6) באותו זמן החיה יחזקאל את המתים בבקעת דורא.

לכל הניסים הללו אין ראיה מהמקרא והם נלמדים במסורת, חוץ משריפת נציגי ארבע מלכיות שמפורשת בפסוקים.

וכולהו גמרא, וארבע מלכיות קרא.

מתוך ששת הניסים שאירעו באותו יום, חמישה ניסים אירעו במעמד מסירות הנפש של חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש. עוד נס מופלא של תחיית העצמות היבשות אירע גם הוא בזכות מסירות נפשם.

ההתגברות על נבוכדנצר מתבטאת על ידי ניסים. אותה מציאות ניסית ש"פורצת" ומשבשת את איתני הטבע - מורה שעם ישראל בעצמו הוא איתן טבע. זו מציאות, מציאות ישראלית של אמת מוחלטת שאינה מתבטלת בפני ניסיונות של הכרעה גויית. הדבקות באמת, עד כדי נכונות למסירות נפש, היא מציאות קיימת יותר מחוקי הטבע.

הפסוק מדגיש: "בְּאֵינִי גְבֻרָא אֱלֹהִי כִפְתּוֹ בְּסִרְפִּיהוֹן פְּטָשִׁיהוֹן וְכִרְבֻּלְתָּהוֹן וְלִבְשֵׁיהוֹן וְרִמְיוֹ לְגֹאֵל אֶתוֹן נוֹרָא יִקְדָּתָא". גם בשעה הנוראה, עת הושלכו לכבשן, שמרו על הדר וגאוה לאומית. הם התייצבו להוצאתם לשריפה בתכלית ההידור, עד פרטי הלבוש הקטנים ביותר, הסמלים והאותות, בגו זקוף. אכן, ראשוני 'עולי הגרדום' המוזכרים במקרא של האומה הישראלית מהווים מופת לדורות.

העמידה של חנניה מישאל ועזריה מוכיחה שישראל הם בני אל חי, בני הנצמדים לאמת נצחית, אמת של נצח כמו איתני טבע. האמת הזאת אינה נשרפת, מכיוון שהיא אמת מוחלטת. אפשר לשרוף יהודים בכבשנים, ואפילו יהודים רבים, כפי שכבר ראינו בעלילות ההיסטוריה - אבל את האמת - אי אפשר לשרוף. לא תמיד זה מתגלה, לא תמיד רואים בעיני בשר כיצד האמת הזו אינה מתכופפת ואינה מתבטלת; אבל כאשר היא נחשפת במציאות, זו עדות על הטמון פנימה. על המציאות האמיתית של עם הנצח הישראלי.

לא זו בלבד שהם אינם נשרפים, אלא שמבקשי נפשם נשרפים בעצמם. ומדוע? הרי הם רק "מילאו פקודות". כנראה שהם הזדהו עם הפקודה המטורפת והרצחנית של נבוכדנצר. ועוד, שעל פקודה מרושעת שכזאת, צריך לסרב, ולא ייתכן שאדם יבצע פקודה כזאת ויתלה את האשמה במפקדיו. מדוע נבוכדנצר, משלח המרצחים עצמו, לא נשרף? תשובה לכך נראה בפרק הבא, בחלומו של נבוכדנצר.

הניסים מעידים על פנימיותה של המציאות הקבועה. דור המדבר, למשל, התפרנס ממין שמימי; באותה תקופה מרוממת התגלתה החוקיות האלוהית, שלפיה אין סיבה לדאגה גם אם תם כל האוכל מן הבית, שהרי מי שברא את היום - ברא גם את פרנסתו. חוקי הפרנסה הללו תקפים גם היום, אלא שבדור המדבר הם היו גלויים, ומאז הכניסה לארץ הם מכוסים תחת מעטה טבעי. האמת היא שגם היום, מי שבהול אחר הפרנסה - לא ישיג יותר, ומי שממעט - לא יחסיר.⁴¹ גם אם איננו זוכים לגילוי אלוהי מופלא שיחשוף זאת, זו עדיין האמת.

כך קרה גם באותו יום של הניסיון לשרוף את חנניה מישאל ועזריה. באופן ייחודי ונדיר, התגלתה בפועל האמת: הקיום הישראלי בלתי ניתן לכילוי, וממילא מי שינסה לקום עליו - יכלה בעצמו.

חזון העצמות היבשות

האמת של הקיום הישראלי מתגלה גם בנס תחיית העצמות היבשות שאירע באותו היום. הגמרא בסנהדרין דנה מי הן אותן עצמות יבשות שהחיה יחזקאל, ואם היה זה משל או מציאות. אך לכל הדעות, לא היו אלה צדיקים גדולים, ולאחת הדעות שם היו אלה אנשים ריקנים לחלוטין מכל מצווה (סנהדרין צב, ב):

41. כמובן, כשממעט לא מתוך עצלנות, אלא מתוך שמירה על ישרות, הגינות, פרופורציות נכונות ואיוון ראוי בין תחומי חייו - בין השעות המוקדשות לעבודה ובין השעות המוקדשות למשפחה, לעשיית חסד, ללימוד תורה וכדומה. "יש רעה חולה ראיתי פחת השמש עשר שמונה לבעלי לרעתו, ואבד העשר ההוא בענין רע והוליד בן ואין בידו מאומה. כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת קשקא ומאומה לא ישא בעמלו שילף בידו" (קהלת ה, יב-יד).

אמר רב: אלו בני אפרים שמנו לקץ וטענו... ושמואל אמר: אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים... **רבי ירמיה בר אבא אמר: אלו בני אדם שאין בהן לחלוחית של מצוה...**

לפי דעה זו, המופת של החייאת העצמות לא בא רק כדי להוכיח את היכולת האלוהית להחיות מתים, אלא יתרה מזאת - המופת מראה שגם עצמות יבשות, נפשות שנראה כאילו אין בהן שום לחלוחית רוחנית, יכולות לקום לתחייה.

צריך להבין שמדובר במציאות כמעט בלתי-אפשרית. הרי הגמרא מעידה שאפילו האנשים הריקנים ביותר בישראל מלאים מצוות כרימון (ברכות נז, א):

כְּפֶלַח הָרִמּוֹן יִקְוֶה (שיר השירים ד, ג). מאי יִקְוֶה? אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון.

אם כן, האנשים שעליהם מדובר בחזון העצמות היבשות הם ריקנים באופן קיצוני, ללא כל קשר לרוח ולמצוות. מה יקים בכל זאת את העצמות האלו? התשובה מתגלה דרך חנניה מישאל ועזריה. לא במקרה סיפורם מתרחש באותו יום בדיוק: הם המגלים את האמת שבני ישראל אינם כְּלִים. זהו ייחודו של הקיום הישראלי, שמתגלה הן דרך הישרדותם של חנניה מישאל ועזריה, והן דרך תקומתן של העצמות היבשות לתחייה. היה זה מעמד סנה מחודש - הסנה בוער באש, אך איננו אֶל. הסנה הזה הוא הקיום הישראלי, שהוא בלתי ניתן לכיליון.

החזון הזה חזר ונגלה בימינו באופן פלאי וכללי - לא רק עצמות יחידות קמו, אלא האומה כולה קמה לתחייה. זהו פלא פלאים, של עם ישראל השב לארצו ומתחיה כאומה.

מתוך "חזון וחלומות" - הרב שלומי בדש
מכון הר ברכה
לרכישת ספרים: <https://shop.yhb.org.il>